

Türkiye'deki Yabancı Çocuklara Yönelik Koruma Sistemi: Statülere Göre Bir Değerlendirme

SULTAN EBRU BULGURCUOĞLU

Özet

Türkiye'nin taraf olduğu Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi ve bu düzenlemeyi temel alarak oluşturulan 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu gereği 18 yaş altındaki herkes çocuktur. Çocuk olmak ise menşe ülke ayrımı gözetmeden haklara ve hizmetlere erişebilmektir. Fakat Türkiye'de, zorunlu göçmenler söz konusu olduğunda farklı uygulamaları ve politikaları gözetmemiz gerekir. Bu çalışmada üç farklı ülkeden zorunlu olarak göç eden yabancı çocukların profillerinin ve Türkiye'deki durumlarının nasıl farklılaştığı sorusuna cevap aranmaktadır. Ele alınan gruplar şu şekildedir; uluslararası koruma kapsamında olup mülteci olarak değerlendirilemeyen Afgan çocuklar, geçici koruma kapsamındaki Suriyeli çocuklar ve uluslararası koruma kapsamında Avrupa Konseyi üyesi olduğu için mültecilik statüsü kapsamında değerlendirilmesi gereken Ukraynalı çocuklar. Üç farklı ülkeyi ele almadaki amaç, söz konusu çocukların statülerinin, geliş sebeplerinin, ağlarının, yaşamlarının ve deneyimlerinin farklılaşmasıdır.

Anahtar Kelimeler: Çocuk koruma, çocuk refahı, mülteci çocuklar, yabancı çocuklar, zorunlu göç

– ARASTIRMA MAKALESİ –

SULTAN EBRU BULGURCUOĞLU, bulgurcuoglu@brunel.ac.uk
Kafkas Üniversitesi, Sosyal Hizmet Bölümü
<https://orcid.org/0000-0001-9771-5165>

Geliş tarihi: 01.10.2025 • Kabul tarihi: 07.11.2025
<https://doi.org/10.47646/CMD.2025.352>

The Child Protection System for Alien Children in Türkiye: A Status-Based Assessment

Abstract

A child is defined as under 18 years of age according to the United Nations Convention on the Rights of the Child, to which Türkiye is a party, and the Child Protection Law No. 5395 established based on this regulation. Being a child means having access to rights and services regardless of country of origin. However, we must consider diverse practices and policies when it comes to forced migrants in Türkiye. This study seeks to answer the question of how the situations of alien children who have been forced to migrate from different countries in Türkiye differ. These groups include Afghan children who are covered by international protection but are not recognized as refugees, Syrian children covered by temporary protection, and Ukrainian children who are considered refugees under international protection as Ukraine is a member of the Council of Europe. I have examined these countries to highlight the differences in children's statuses, reasons for migration, networks, lives and experiences.

Keywords: Child protection, child welfare, refugee children, alien children, forced migration

Giriş

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne göre (BMMYK, 2025) çocuklar, dünyada zorla yerinden edilen insanların %40'ını oluşturur. BMMYK (2025), 2018 ile 2024 yılları arasında 2,3 milyondan fazla çocuğun mülteci olarak doğduğunu tahmin etmektedir. Çocuklar göçün aktörleri olmaya devam ederken, korunma ihtiyacı içerisindeki yabancı çocuklara dair koruma sistemi, artan çocuk göçü karşısında yabancı çocukların haklarını ve iyilik hallerini korumak için konumlanmıştır.

Türkiye, 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu kapsamında Türkiye vatandaşı ve yabancı çocuklardan yasal statülerine bakılmaksızın, korunma ihtiyacı içerisinde bulunanlara gerekli bakım ve koruma hizmetlerini sağlamakla yükümlüdür. Yabancı çocuklar özelinde sağlanan koruma ve bakım hizmetlerinde farklılaşan statüler -her ne kadar salt çocuk olmaları belirleyici olsa da- bazen yürütülen süreçlerde farklılaşmalara sebep olur. Türkiye'de 2013 yılında yürürlüğe giren Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda (YUKK) zorunlu göçmenler için iki temel koruma öne

çıkarak; “uluslararası koruma” ve “geçici koruma”. YUKK’a göre *uluslararası koruma* mülteciliği, şartlı mülteciliği ve ikincil koruma statülerini kapsar. Türkiye’nin 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Ek Protokolü’ne koyduğu coğrafi kısıtlamadan dolayı mültecilik, Avrupa ülkelerinden *mücbir* sebeplerle gelenleri; şartlı mültecilik yine aynı sebeplerle Avrupa ülkeleri dışından gelenleri, ikincil koruma ise mülteci ve şartlı mülteci olarak değerlendirilemeyen ancak menşe ülkelerine belirli sebeplerden dolayı dönemeyenleri kapsar (YUKK, 2013, md. 61-63). Bahsi geçen Avrupa ülkeleri “Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler ile Cumhurbaşkanınca belirlenecek diğer ülkeleri” (YUKK, 2013, md. 3/b) kapsar. *Geçici koruma* statüsü ise menşe ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ülkesine geri dönemeyen ve kitlesel olarak sınırlarımıza gelenlere sağlanabilir (YUKK, 2013, md. 91). Bu statülerin yanı sıra Türkiye hem hedef hem transit ülke olarak düzensiz göç akışlarından etkilenmektedir (İçduygu, 2015). *Düzensiz göç*, yasa dışı yollarla Türkiye’ye girişi, Türkiye’de kalışı, Türkiye’den çıkışı ve Türkiye’de izinsiz çalışmayı ifade eder (YUKK, 2013, md. 3/ı). Türkiye’deki yabancı çocukların birçoğu da düzensiz göç içerisinde yer alır (Atasü-Topcuoğlu, 2014).

Çocukların göç araştırmalarındaki varlığı, sessiz varlıklardan (*silent belongings*) aktif aktörlere (*active agents*) doğru ilerlemiştir (Dobson, 2009). Yabancı çocukların, tıpkı diğer çocuklar gibi haklara sahip olma hakları vardır (Bhabha, 2009). Bu çalışmada çocuklardan bahsederken, göçmen (*migrant*), sığınmacı (*asylum-seeker*) ya da mülteci (*refugee*) kavramlarının yerine yabancı (*alien*) kavramının kullanımı tercih edilmiştir. Bu kavramı kullanmaktaki amaç, kavramsal genişliği sağlamak ve konuya devletler üstü bir yerden bakmaktır. Ek olarak çalışmada ele alınan göçmen grubu, *çocuklar* olduğu ve sahip oldukları haklar bağlamından statülerinden uzak bir şekilde değerlendirilmeleri gerektiğinden, bu kavramın kullanımı uygun bulunmuştur. Çocuk kavramı ile kast edilen ise 18 yaş altıdır. Fakat belirtilmelidir ki Franklin (1993, s. 22) Çocuk Hakları kitabında çocukluğun herhangi sabit bir döneme ait tek bir evrensel deneyim olmadığını söyler; O’na göre çocukluk tarihsel olarak değişen kültürel bir yapıdır. Örneğin, ele alınan ülkelerde, özellikle Afganistan’da, çocukluk kendi kültürel değerlerine ve klasik ataerkil normlarına içkin bir şekilde inşa edilmiştir.

Türkiye’deki Yabancı Çocuklara Yönelik Koruma Sistemi ve Sosyal Hizmetler

Türkiye, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye taraf bir ülkedir. Bu uluslararası sözleşme, farklılık gözetmeksizin bütün çocuklara ilişkin taraf ülkelerin alması gereken sorumlulukları kapsar. Bu sözleşmeyi temel alarak Türkiye’de 2005 yılında yürürlüğe giren 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu’na göre çocuk, “daha erken yaşta ergin olsa bile, onsekiz yaşını doldurmamış kişiyi” (md. 3/a) ifade eder. Türkiye’deki yabancı çocukların profili statülerden bağımsız olarak çok çeşitlidir. Genel hatlarıyla yabancı çocuklar altı gruba ayrılabilir; i) ailesiyle birlikte gelenler, ii) tek ebeveynliler, iii) refakatsiz çocuklar, iv) ailesiyle birlikte olup korunma ihtiyacı içerisinde olanlar, v) akrabalarının ya da yakınlarının yanında olanlar, ve vi) insan ticareti mağdurları. Türkiye sınırları içinde bulunan bütün bu yabancı çocuklar Çocuk Koruma Kanunu kapsamında değerlendirilir ve bu kanunda yer alan “Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler” yabancı çocuklar için de geçerlidir. Bu sebeple ülkeler özelinde bir değerlendirmeye geçilmeden önce Türkiye’deki çocuk koruma politikası genel hatlarıyla açıklanacaktır.

Türkiye’de 5395 sayılı Kanun’da, korunma ihtiyacı olan çocuk “bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk” olarak tanımlanır (Çocuk Koruma Kanunu, 2005, md. 3). Korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik çocuk koruma alanında üç temel eksen önemlidir; koruyucu önleyici hizmetler, aile odaklı hizmetler ve bakım hizmetleri. Aile odaklı hizmetler kapsamında, korunma ihtiyacı içerisindeki çocuk ve gençlerin kurum bakımına alınmadan aile yanında desteklenmesini sağlayan Sosyal ve Ekonomik Destek (SED), koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleri mevcuttur. Kuruluş bakımında ise çocuk evleri, çocuk evleri sitesi, ihtisaslaştırılmış çocuk evleri sitesi ve çocuklar hakkında uygun hizmet modeli belirleninceye kadar geçici süreyle kaldıkları Çocuk Koruma İlk Müdahale ve Değerlendirme Birimleri (ÇOKİM) öne çıkar. Son yıllarda Türkiye’deki çocuk koruma sistemi, aile odaklı bir anlayışla yürütülmektedir. Çocukların aile yanında desteklenmesi öncelikli hedef olmakla birlikte kuruluş bakımı son alternatif olarak değerlendirilmektedir (T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2024, s. 38).

Türkiye’de uygulanan neoliberal ve neomuhafazakâr politikalar ile sosyal devletin etkisi azalmış, “sosyal yardım devleti” olma özelliği güç kazanmıştır

(Koray, 2018, s. 500). 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın kurulmasıyla birlikte "ailenin güçlendirilmesi" söylemine, devlet tarafından sağlanan sınırlı sosyal hizmetlerin aileye devri uygulamaları eşlik etmiştir (Şahin Taşgın, 2021). 2025 yılı ise Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı tarafından "aile yılı" olarak ilan edilmiş, ülkede "ailenin korunması ve güçlendirilmesine" yönelik eylem planları oluşturulmuştur. Bu sorunlar yumağını görmeyen aileci retorik ve politikalar çocuk koruma alanını etkilemekte, Karataş'ın (2007) söylediği gibi bütüncül ve kapsamlı bir çocuk koruma politikasının önüne geçmektedir. Türkiye'de yabancı çocuklara yönelik çocuk koruma sisteminde aktörler arasında koordinasyon ve işbirliği eksikliği, aktör hiyerarşileri, kısa dönem tahsisli fonlar, kaynak yetersizliği, yasal ve pratik engeller, yasal prosedürlerde uzayan süreler ve kuruluşlar arasındaki farklı uygulamalar görülür (Altıntop, 2022; Bulgurcuoğlu, 2023; Şahin Mencütek vd., 2021; Seyitoğlu, 2023; Tunç, 2022). Uygulanan kısıtlı sosyal hizmetleri ve baskın aileci ideolojiyi hatırla tutarak, aşağıda yabancı çocuklara yönelik sosyal hizmetler incelenmektedir.

Bakım Hizmetleri ve Refakatsiz Çocuklar

Korunma ihtiyacı içerisinde bulunan yabancı çocuklara yönelik düzenlemelerde Çocuk Koruma Kanunu'na ek olarak Çocuk Koruma Hizmetleri Planlama ve Çocuk Bakım Kuruluşlarının Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik (2022), Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013), Geçici Koruma Yönetmeliği (2014), Refakatsiz Çocuklar Yönergesi (2015) ve Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik (2016) mevcuttur. Bu düzenlemelerde refakatsiz çocuklar, "özel ihtiyaç sahibi" kategorisinde yer alır ve refakatsiz çocuklara ilişkin işlemlerde "çocuğun yüksek yararının gözetilmesi esastır" (YUKK, 2013, md. 66). Türkiye Cumhuriyeti'nin göç politikalarının düzenlenmesinde en önemli ulusal kaynak olan İskân Kanunu'nda (1934, 2006) belirtilen "kimsesiz gelen küçükler, yaşlarına bakılmaksızın vatandaşlığa alınırlar" ibaresi Türk soyundan olan refakatsiz göçmen çocuklar için uygulanmaktaydı. 2013 yılında yürürlüğe giren YUKK'a göre (md. 3/m) ise refakatsiz çocuk "sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece, kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuk" olarak tanımlanır. Türkiye'deki refakatsiz çocuklar esas olarak Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın sorumluluğu altındadır. Bu düzenlemelerde, koruma sistemleri açısından

uluslararası koruma başvurusunda bulunan refakatsiz çocuklar için, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı ilgili kuruluşlar, yetişkin akrabalarının veya koruyucu bir ailenin yanına yerleştirme (YUKK, 2013, md. 66) öne çıkar. Geçici koruma altındaki çocuklara yönelik olarak da yine Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı ilgili kuruluşlarda barınma ve geçici barınma merkezlerinin ayrı bir bölümüne (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014, md. 30/3) yönlendirmek öne çıkmaktadır. Türkiye'de tespit edilen refakatsiz çocukların ilgili işlemleri (mülakat, yaş tespiti, bulaşıcı hastalık testi) tamamlandıktan sonra, çocuklar yaşlarına ve gelişimlerine göre ilgili kurumlara yerleştirilirler (Seyitoğlu, 2023). On altı yaşını doldurmuş olan refakatsiz çocuklar, düzensiz göçmen ise özel koşullar sağlandığında geri gönderme merkezlerinde; başvuru sahibi veya uluslararası koruma statü sahibi ise kabul ve barınma merkezlerinde de barındırılabilir (YUKK Uygulamasına İlişkin Yönetmelik, 2016, md. 123/d).

Türkiye'de refakatsiz yabancı çocuklara yönelik ihtisaslaştırılmış kuruluşlar bulunmaktadır. 13-18 yaş arası refakatsiz oğlan çocukları ihtisaslaştırılmış kuruluşlarda (eski adıyla Çocuk Destek Merkezleri'nde); 13 yaş altı refakatsiz çocuklar ise çocuk evi ya da çocuk evleri sitesinde koruma altına alınmaktadır (Silav, 2022). Türkiye'de refakatsiz kız çocuklarına yönelik ihtisaslaştırılmış bir kuruluş bulunmamaktadır. Refakatsiz kız çocukları, Türkiye vatandaşı olan korunma ihtiyacı içerisindeki kız çocuklarla aynı kuruluşlarda kalabilmektedir. Kurum bakımındaki refakatsiz çocukların sayılarına dair şu zamana kadar tek resmi veri Göç ve Uyum Raporu'nda yer alır. Bu rapora göre refakatsiz çocuklar için olan merkezlerde 288 çocuk kalmakta; koruyucu aile yanında sekiz çocuğun bakımı sağlanmakta ve ailesi yanında kalan 450 çocuğa ise sosyo-ekonomik destek hizmeti verilmektedir (Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu, 2018, s. 83). 18 yaşını tamamlamış korunmaya ihtiyacı olan çocuklarda bakım tedbiri kararı ortaöğretime devam edenlerde 20 yaşına kadar; yükseköğretime devam edenlerde 25 yaşına kadar uzatılabilir (Sosyal Hizmetler Kanunu, 1983, md. 24/a). Fakat bu şekilde koruma kararı uzatılan refakatsiz yabancı çocukların sayıları oldukça azdır (Tunç, 2022). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı 2023-2028 Türkiye'de çocuklara yönelik eylem planı kapsamında refakatsiz yabancı çocuklara yönelik kurumlar arası koordinasyonun sağlanması ve hukuki alt yapının güçlendirilmesi hedefleri yer almaktadır. Ek olarak 12. Kalkınma Planı'nda (2024-2028) "refakatsiz çocuklara yönelik hizmetlerin sunumunda ilgili kurumların daha etkin çalışmasının" sağlanmasına dair bir hedef yer almaktadır.

Örgün ve Yaygın Eğitim Programları

Korunma ihtiyacı içerisindeki yabancı çocukların yanı sıra tüm yabancı çocuklar eğitim hizmetlerinden faydalanabilmektedir. Uluslararası koruma kapsamında mültecilik, şartlı mültecilik ve ikincil koruma statüsü verilenlere sağlanan kimlik belgeleri ikamet iznini de içermekte, bu belgeyle ilk ve ortaöğretimden faydalanılmakta ve sosyal hizmetlere erişilebilmektedir (Eryurt, 2017a). 2021-2022 eğitim-öğretim yılı verilerine göre uluslararası koruma altında toplam 855.136 öğrenci vardır (T. C. Milli Eğitim Bakanlığı [MEB] Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2022). Geçici Koruma Yönetmeliği'ne (2014, md. 28/1) göre de “yabancıların eğitim faaliyetleri, geçici barınma merkezlerinin içinde ve dışında Milli Eğitim Bakanlığının kontrolünde ve sorumluluğunda yürütülür”. Türkiye’de eğitim, örgün ve yaygın eğitimi içermektedir. Örgün eğitimde yabancı öğrencilerin ülkelerindeki gördükleri sınıf seviyesine göre denklikleri yapılır. Eylül 2024 verilerine göre eğitim çağındaki (5-17 yaş) yabancı çocukların nüfusu 1.269.956’dır ve bu nüfusun %79,42’si eğitime dahil edilmiştir (T. C. MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2024, s. 60). Eğitim çağındaki yabancı çocuklar arasında en yüksek okullaşma oranı ilkokul düzeyindedir. Yaygın Eğitim Programları (YEP) kapsamında ise UNICEF (Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu [BMÇYF]) iş birliğiyle yabancı çocuklara yönelik Hızlandırılmış Eğitim Programı (HEP) ve Türkçe Dil Kursları bulunmaktadır. Proje kapsamında sunulan bir hizmet olan HEP, Halk Eğitim Merkezleri’nde uygulanan, okul dışında kalan sığınmacı çocukların öğrenme kayıplarını telafi etmelerine destek olan bir programdır (BMÇYF, 2021). Ayrıca MEB adına Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü bünyesinde 2016 yılında başlayan “Türk Eğitim Sisteminde Çocuklar için Kapsayıcı Eğitimin Desteklenmesi Projesi” (PİKTES+) yürütülmektedir. Projenin amacı geçici ve uluslararası koruma altındaki çocukların eğitim sistemine erişimlerinin artırılmasıdır (T. C. MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2024, s. 56). Halihazırda 29 ilde uygulanan projenin bütçesinin tamamı Avrupa Birliği tarafından “Türkiye’deki Mülteciler için Mali Yardım Programı” (FRIT) anlaşması çerçevesinde karşılanır.

Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı (Y-ŞEY)

Türkiye’deki mülteciler için “Yabancılar Yönelik Şartlı Eğitim Yardımı” (YŞEY) programı mülteci çocukların eğitime katılımını engelleyen finansal zorlukları hafifletmeyi amaçlar. Türkiye vatandaşı ve yabancı çocuklara yönelik olan bu program 2003 yılından beri Aile ve Sosyal Hizmetler

Bakanlığı tarafından yürütülen ulusal bir yardım programıdır. Program FRIT kapsamında yürütülür ve fonu Avrupa Birliği tarafından sağlanır. Mülteciler için ŞEY, düzenli ve öngörülebilir nakit yardımı ile çocuk işçiliği yapanlar da dahil olmak üzere okuldan uzak kalan çocukları hedefleyen uzman sosyal yardım ekipleri aracılığıyla çocuk koruma hizmetleri sunmaktadır. Bu sosyal yardım kapsamında, vaka çalışanları tarafından bir risk değerlendirmesi yapılır ve gerekirse çocuklar ve aileleri ilgili hizmetlere yönlendirilir. Bu programdan, okula giden çocuğu olan, geçici barınma merkezleri dışında ikamet eden ve ihtiyaç sahibi yabancılar faydalanabilir (T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025). Programın şartı çocukların okula düzenli olarak devam etmesidir. Programın güncel miktarları ilköğretim erkek öğrenci için aylık 90 TL, kız öğrenci aylık 100 TL; ortaöğretim erkek öğrenci aylık 130 TL, kız öğrenci aylık 150 TL'dir. 2024 yılında 646.765 kişi yabancılar yönelik şartlı eğitim yardımından faydalanmıştır (T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025, s. 165).

Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardımı (Y-SUY)

Nakit temelli insani yardım projesi olan “Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardımı” Y-SUY, 2016 yılından beri Avrupa Birliği ile Türkiye arasında oluşturulan bir uygulamadır. Projenin fonu Avrupa Birliği tarafından karşılanmaktadır. Proje, geçici barınma merkezlerinin dışında ikamet eden, “geçici koruma”, “uluslararası koruma”, “uluslararası koruma başvuru statüsü” veya “insani ikamet izni” ile bulunan kırılgan kesimlerin temel ihtiyaçlarını karşılamalarına destek vermek üzere planlanmıştır (Türk Kızılay, 2025). Hanelere temin edilen Kızılaykart'a her ay nakit temelli yardım miktarı yatırılır. Güncel verilere göre düzenli nakit yardımı alan kişi sayısı 910.509 kişidir (Türk Kızılay, 2025). 2024 yılında 304.661 kişi yabancılar yönelik sosyal uyum yardımından faydalanmıştır (T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2025, s. 165). Bu program, esasında 2016 yılındaki Türkiye-AB Mutabakatının zorunlu bir bileşeni olarak uygulanmakta ise de küresel eşitsizliği ve yoksulluğu pekiştiren ve meşrulaştıran bir yerde konumlanmaktadır (bkz. Küçükkaya, 2024). Örneğin Küçükkaya'nın (2024) belirttiği gibi programın bütçesi Avrupa Birliği'nden Euro olarak tedarik edilmesine rağmen, Türk lirası karşısındaki Euro artışına karşılık bu artış faydalanıcılara yansıtılmamıştır.

Sağlık Hizmetleri

2014 sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği'ni temel alarak 2015 tarihinde “Geçici Koruma Altına Alınanlara Verilecek Sağlık Hizmetlerine Dair

Esaslar” yönergesi yürürlüğe girmiştir. Bu yönergeye göre birinci basamak sağlık hizmetleri kapsamında “ülkemizdeki bebek/çocuk ve ergenlere yönelik olarak sunulan sağlık hizmetleri geçici koruma altına alınanlara da aynı şekilde verilir” (md. 8/ç). Geçici koruma altındaki yabancılar, üniversiteler ve özel kuruluşlarca sunulan hizmete acil ve yoğun bakım durumları haricinde doğrudan erişememektedir (Aydamak, 2021). Türkiye’deki Suriyelilere koruyucu ve temel sağlık hizmetlerini daha etkin bir şekilde sunmak için Türkiye’deki aile hekimliği uygulamasına benzer şekilde “Göçmen Sağlığı Merkezi” (GSM) kurulmuştur. GSM’lerin yaygınlaştırılması, işletilmesi ve personelin istihdamına dair giderler AB tarafından finanse edilen SIHHAT Projesi kapsamında karşılanır. Proje kapsamında halihazırda 29 ilde 181 GSM ve 10 Toplum Ruh Sağlığı Merkezi hizmet vermektedir (SIHHAT Projesi, 2025). Afganistan, Pakistan ve Iraklı uluslararası koruma altındaki yabancılar için ise T. C. Sağlık Bakanlığı tarafından birinci basamak sağlık hizmetlerini sunmak için “Yabancı Uyruklular Polikliniği” (YUP) açılmıştır. YUP’lar Göçmen Sağlığı Merkezleri’nin bulunmadığı yerlerde kurulmuştur ve 2024 yılı verilerine göre 79 ilde 94 kurum bulunmaktadır (T. C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü, 2025).

Buraya kadar ele alınanlar Türkiye’de korunma ihtiyacı içerisindeki yabancı çocuklarla birlikte tüm yabancı çocuklara dair sosyal hizmetlerin neler olduğu ile ilgilidir. Türkiye’de, özellikle geçici koruma altındaki Suriyelilere dair farklı yasal düzenlemeler ve uygulamalar öne çıkar. Bundan sonra Afganistan, Suriye ve Ukrayna’dan gelen yabancı çocukların menşe ülkelerine göre statülerinin, yaşadıklarının ve Türkiye’deki durumlarının nasıl çeşitlendiği ele alınacaktır. Üç farklı ülkeyi ele almadaki amaç çocukların menşe ülkelerinden kaynaklı statülerinin, geliş sebeplerinin, ağlarının, yaşamlarının ve deneyimlerinin farklılaşmasıdır. Ancak bir ortaklık olarak hepsi zorla yerinden edilmiş çocuklardır.

Üç Ülke Üç Örnek: Afganistan, Suriye ve Ukrayna

Afganistan: Refakatsiz Çocukların ve Düzensiz Göçün Kaynağı Olan Ülke

Afganistan’dan zorunlu göç denildiğinde akla ilk olarak savaş ve şiddetten kaçan; çoğunlukla düzensiz, zorlu bir yolculukla günlerce yürüyen; çoğunluğunu genç erkeklerin oluşturduğu ve genellikle belgesiz, kayıtsız bir grup gelir. Savaş, Afganistan’da sürekli olarak devam ettiğinden, zorunlu göç, Afganistan’ın kültürünün bir parçası olmuştur (Bozok ve Bozok,

2018). 1978 yılındaki Saur Devrimi, 1996 Taliban'ın Afganistan'ın başkenti Kabil'i ele geçirmesi ve 11 Eylül saldırısından sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin işgali, Afgan nüfusunun göç etmesinde etkili olan önemli olaylardır (Ünlütürk Ulutaş ve Topaloğlu, 2023). 2021 Ağustos ayında Taliban'ın Kabil'i ele geçirmesiyle, ülke şiddetin ve çatışmaların daha yoğun yaşandığı bir sürecin içerisine girmiştir. Yoksulluk ve açlık yaygınlaşmış, özellikle kadınlar ve kız çocukları için sivil özgürlükler ciddi bir şekilde kısıtlanmıştır (BMMYK, 2025). Siyasi baskılara ve şiddete ek olarak sel, sıcak hava dalgaları ve hava kirliliği, Afganistan'ın da yer aldığı Güney Asya bölgesindeki çocukların zor şartlar altında yaşamasına sebep olmaktadır (BMÇYF, 2025). BMMYK (2025), 2024 yılı sonunda yaklaşık 5,8 milyon Afgan mülteci olduğunu, bu sayıda 2023 yılının sonlarına kıyasla %10'luk bir düşüş olduğunu belirtir.

Türkiye'ye yönelen Afgan göçü yeni bir durum değildir. 1990'lı yıllardan sonra İskân Kurumu, Orta Asya ve Ortadoğu'dan gelen "soydaşlarına" önceden göstermediği ilgiyi göstermeye başlamıştır (Erder, 2018). 1978 yılındaki devrimden sonra yaklaşık 4000 Türk kökenli Afgan Türkiye'ye yerleştirilmiş ve 1934 İskan Kanunu kapsamında hepsine Türkiye vatandaşlığı verilmiştir (Ünlütürk Ulutaş ve Topaloğlu, 2023). Türkiye'de 1982 yılında yürürlüğe girmiş "Afganistan'dan Pakistan'a Sığınan Türk Soylu Göçmenlerin Türkiye'ye Kabulü ve İskânına Dair Kanun" bulunmaktadır. Bu yıllarda Türkiye'nin dış iskana bakışı değişmiş ve Asyalı gruplara kapı aralanmıştır (Erder, 2018). Türkiye'ye transit göç kapsamında da Afganistan, Irak ve İran gibi ülkelerden üçüncü bir ülkeye göç etmek için binlerce göçmen gelmektedir (İçduygu, 2015). Türkiye'de ikamet izniyle bulunanlar ve Türkiye vatandaşı olanlar hariç zorunlu olarak göç etmiş Afgan menşeli yabancılar, 2013 yılında kabul edilen YUKK kapsamında uluslararası koruma statüsü altındadır. Zorunlu göç kapsamında gelen Afganistanlı yabancıların, Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi kısıtlamadan dolayı ya şartlı mültecilik ya da ikincil koruma kapsamında değerlendirilmeleri gerekir. Ulusal istatistiklerde ise, Afganistan menşeliler, verilere daha çok düzensiz göçmenler olarak yansımaktadır (T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2025a).

Afgan çocuklar daha iyi bir hayat umudu ve eğitim fırsatları için Türkiye'ye göç ederler. Türkiye'ye gelmek için genellikle Pakistan veya İran üzerinden düzensiz olarak, çoğunlukla göçmen kaçakçılarıyla, göç yolculuğuna çıkarlar. Amaç, bazen hedef ülke olarak Türkiye'ye ulaşmak; ama çoğu zaman da Yunanistan veya Bulgaristan'ın kara sınırına doğru devam ederek Avrupa ülkelerine ulaşmaktır. Afganistan'dan düzensiz yollarla gelen (refakatsiz)

yabancı çocuklar sıklıkla göç yolunda mayına basmak, silahla yaralanmak, üşümek, aç kalmak ve kaçakçıların şiddetine maruz bırakılmak gibi ruhsal ve fiziksel sağlık sorunları ile karşılaşır (Altıntop, 2022; Karataş vd., 2014). Yolculuktaki fiziksel yaralanmalara ek olarak Türkiye'ye vardıklarında psikososyal olarak desteklenmeleri gereken, oldukça kırılgan bir gruptur. Uluslararası koruma statüsü başvuru sahibi ya da statü sahibi Afgan çocukların sayılarına dair güncel bir veri bulunmamaktadır.

Türkiye'de Afgan çocuklar söz konusu olduğunda belgesiz veya kayıtsız olmalarının yanı sıra refakatsiz olmaları tartışılan meselelerden biridir (Bozok ve Bozok, 2018; Altıntop, 2022). 2005 ile 2012 yılları arasındaki verilere göre, Afgan refakatsiz çocuklar, en fazla sayıda sığınma talebinde bulunan gruptur (Atasü-Topcuoğlu, 2013). Kurum bakımındaki refakatsiz çocuklarla yaptığı araştırmasında Silav (2022) da Afganistan menşeli refakatsiz çocukların, tüm refakatsiz çocuklar içinde büyük çoğunluğu oluşturduğunu ve bu çocukların ağırlıklı olarak 16-17 yaşındaki genç erkeklerden oluştuğunu görmüştür. Kurum bakımına erişebilen Afgan refakatsiz çocukların haricinde kayıtsız olarak çocuk işçiliğine maruz kalanlar da literatürde yer alır (Bozok ve Bozok, 2019; Bulgurcuoğlu ve Atasü-Topcuoğlu, 2024).

Afgan çocukların haklarından mahrum kalmaları menşe ülkelerinde başlar. Castells (2007, s. 200-201) iç savaşın ve yoksulluğun olduğu Kabil'de 1996 yılında birçok çocuğun ailelerini geçindirmek için çok kâr getiren insan kemiği çalma ve insan kemiği kaçakçılığı işlerinde çalıştığını söyler. Ünlütürk ve Topaloğlu'nun (2023) söylediği gibi "bir Afgan için çalışmak her şey demektir". Kayıtsız çalışanlar ise Afgan yabancılar arasında insan ticareti mağduru olma olasılığı yüksek olan düzensiz göçmen iş gücünü oluşturur (Alakuş ve Uzan, 2020). Bu sebeple birçok Afgan çocuk eğitime erişemez, haklarına dair farkındalık geliştiremez ve ihmal ve istismara maruz kalma riskiyle karşılaşır. Okula devam sürecinde olan Afgan çocuklar da dil güçlüğü, ayrımcılık, arkadaş edinememe ve kültürel farklılıklar (Eryurt, 2017b) gibi zorluklarla karşılaşır.

Afgan çocukların -kayıtsız ve belgesiz olarak bulunan çocuklar da düşünüldüğünde- sayılarının fazla olması ama politika yapıcılar tarafından yeteri kadar görülmemeleri, onları olumsuz yaşam koşullarına, çocuk işçiliğine, ihmal ve istismara maruz bırakır. Ülkelerinde karşılaştıkları insanlık dışı duruma ek olarak Türkiye'de yaşadıkları zorluklar, onları çoğu zaman yine düzensiz yollarla, daha iyi bir hayat arayışıyla, üçüncü bir ülkeye yönlendirebilir.

Suriye: Geçici Korumanın Gölgesindeki Çocuklar

Arap Baharı'nın etkisiyle 2011 yılında başlayan Suriye'deki iç savaşla, başta Türkiye olmak üzere farklı ülkelere doğru kitlesel göçler meydana gelmiştir. Esad rejiminin muhaliflere karşı sert müdahalelerini takiben Irak Şam İslam Devleti (İŞİD) gibi radikal grupların çatışmaları ve bu gruplarca uygulanan baskıcı yöntemler yıllarca devam eden Suriyeli mülteci hareketine sebep olmuştur (Kirişçi ve Karaca, 2015, s. 306-307). Türkiye, bu kitlesel göçle küresel olarak yıllarca en fazla mültecinin olduğu ülkelerin başında gelmiştir. Ülkede, 2025 Eylül ayı itibarıyla geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusu 2.448,886'dır (T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2025b). Genel istatistiklere bakıldığında ise 2021 yılından itibaren Türkiye'de geçici koruma kapsamındaki Suriyelilerin sayıları azalırken (T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2025b), 8 Aralık 2024 tarihinde Esad rejiminin devrilmesiyle yoğun olmasa da geri dönüşler görülmeye başlanmıştır.

Türkiye'de 2014 yılında 6458 sayılı YUKK'u temel alarak Geçici Koruma Yönetmeliği yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğe (2014, md. 3/f) göre geçici koruma “ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen ve uluslararası koruma talebi bireysel olarak değerlendirmeye alınamayan yabancılara sağlanan korumayı” kapsar. Statünün temel unsurları; açık kapı politikası, geri göndermeme ilkesi ve temel ve acil ihtiyaçların karşılanmasıdır. Düzenlemeye göre çocuklarla ilgili işlemlerle “çocuğun yüksek yararı” ilkesi gözetilir. Geçici korunan yabancılara sağlanacak hizmetler kapsamında sağlık, eğitim, iş piyasasına erişim, sosyal hizmetler ve yardımlar, tercümanlık gibi hizmetler yer alır (Geçici Koruma Yönetmeliği, 2014). 2025 Eylül itibarıyla geçici koruma altında bulunan 0-17 yaş aralığındaki Suriyeli çocukların sayısı 1.183,821'dir (T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2025b).

Suriyeli çocukların, özellikle eğitim meselesi, uzun yıllar tartışılan bir konu olmuştur. Eğitime erişim, geçici koruma statüsünün belirsizliğinin kendini en çok gösterdiği alanlardan biridir. Geçici koruma altındaki Suriyeli nüfusun yarısı çocuklardan oluştuğu için çocuklar eğitime ulaşmada sorunlar yaşar ve kayıp bir kuşak oluşur (Erdoğan, 2015, s. 338). 2014/21 sayılı “Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri” konulu Genelge ile kitlesel akınla gelen yabancılar için illerde oluşturulacak barınma merkezlerinde faaliyet yürütecek “Geçici Eğitim Merkezi” (GEM)

kurulması kararlaştırılmıştır. Bu karar, ihtiyaç duyulması halinde, valilik olurunca, kitlesel akından etkilenen illerde barınma merkezleri dışında uygulanabilecekti. GEM'ler, geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklara yoğun Türkçe derslerinin yanı sıra Arapça eğitim veren eğitim merkezlerdi (BMÇYF, 2019). 2015 yılından itibaren ise MEB, Suriyeli çocukların GEM'ler yerine Türkiye'deki devlet okullarına aşamalı bir şekilde kaydedilmesinin teşviki için bir politika uygulaması başlatmıştır (BMÇYF, 2019). Yukarıda bahsedilen PIKTES+ uygulamasının ilk aşaması, GEM'lerden devlet okullarına geçiş yapan çocuklar için uygulanmıştır (BMÇYF, 2021). 2024-2025 eğitim-öğretim yılında eğitim çağında bulunan geçici koruma altındaki Suriyeli öğrencilerin toplam sayısı 834.891'dir (T. C. MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2024, s. 60). Suriyeli öğrencilerde okullaşma oranının en düşük olduğu eğitim kademesi okul öncesidir, ortaokuldan sonra liseye geçişte de ciddi bir düşüş görülmektedir (T. C. MEB Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, 2024, s. 60).

Geçici koruma altındaki Suriyeli çocuklar arasında, çok sayıda eğitimden geri kalmış, okula geç kayıt yaptırmış ve akranlarından daha alt sınıfa yerleştirilmiş çocuklar vardır (BMÇYF, 2019). Karşılaştıkları sorunlar arasında Türkçe dil öğrenme zorlukları, özellikle Suriyeli nüfusun çok olduğu şehirlerde okula kayıt sorunları, uyum sağlayamamaktan dolayı okul terki, okullaşamayan çocukların yaşadığı marjinalleşme, kurumlar arası koordinasyon sorunları ve haklara dair bilinçlendirilmenin eksikliği görülür (Tanrıku, 2017). Ek olarak GEM'lerin uygulandığı dönemde 12 yıllık eğitimi tamamlayan Suriyeli öğrencilere MEB tarafından düzenlenen belgenin (YÖLYDS-Yabancı Öğrenciler için Lise Yeterlilik ve Denklik Sınavı) uluslararası alanda tanınırlığı yoktur (BMÇYF, 2019). Alptekin ve arkadaşları (2025) Suriyeli çocukların düşük okullaşma oranlarının nedenlerini anlamaya çalıştıkları araştırmalarında; ekonomik zorlukların, *çocuk* olmaya dair baskıcı ve geleneksel bir algıyı içeren kültürel engellerin, belirsizliğin, gettolaşmanın yansımalarının, okula kayıta başarısızlığın ve dil bariyerleri ile denklikteki hataları barındıran eğitim sistemindeki engellerin öne çıktığını görmüştür. Okula kaydı yaptırıl(a)mayan ya da okulu terk eden/bırakan Suriyeli çocuklar için en önemli tehlike kaçınılmaz bir son olarak (Alptekin vd., 2025) *çocuk* işçiliğidir.

Suriyeli mültecilerin önemli bir oranda kadın ve çocuklardan oluşması, iş piyasası açısından onları kırılgan ve istismara maruz kalabilecekleri bir yerde konumlandırır (Lordoğlu ve Aslan, 2015). Gencer (2019) Suriyeli çocuklarla yaptığı araştırmasında, çocukların Türkiye'de deneyimledikleri

ekonomik yoksunluklardan kaynaklı olarak, aile ekonomisine katkı vermek için düşük ücretlerle ve zor şartlar altında çalıştıklarını görmüştür. Afgan çocuklar gibi Suriyeli çocuklar da Türkiye’de çocuk işçiliği riskiyle karşılaşır. Bu risk onları, sömürünün en kötü biçimi olan insan ticareti riskiyle karşı karşıya getirebilir. 2018-2022 yıllarında insan ticareti mağdurlarının yaklaşık %29’u çocuklardan oluşurken, sırasıyla Suriye, Özbekistan ve Afganistan, mağdurların en fazla olduğu ilk üç uyruktur (T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, 2023).

Suriyeli çocuklar ekseninde geçici koruma statüsünün belirsizliği, sürdürülebilir politikaların önüne geçmiştir. Bu sebeple kayıp bir kuşak oluşmuş, birçok Suriyeli çocuk uzun dönemli belirsizliklerle karşılaşmıştır. Koruma altına alınan Suriyeli refakatsiz çocukların da travmatik deneyimlere sahip olmalarından dolayı iyilik hallerinin, başka uyruklardaki çocuklara göre oldukça düşük olduğu görülür (Silav, 2022). Suriyeli çocukların, belirsizlik ve kırılganlık kesişiminde risklere daha açık hale geldikleri söylenebilir.

Ukrayna: Avrupa Konseyi Üyesi Bir Ülkenin Çocukları

Ukrayna ve Rusya arasındaki kriz 2014 yılında başlamış, 2022 yılında ise Rusya’nın Ukrayna’yı işgaline dönüşmüştür (Teke Lloyd ve Sirkeci, 2022). Deniz’in (2023) söylediği üzere Ukrayna’dan Türkiye’ye yönelen hareketlilik ise yeni bir olgu olmamakla birlikte 1991 yılında ülkenin Sovyet Sosyalist Birliği’nden ayrılması, Türkiye’ye doğru çağdaş göçlerin nirengi noktası olarak kabul edilebilir. Mekik ticareti, Ukraynalı-Türk evlilikleri ve yükseköğrenimdeki öğrenci hareketlilikleri iki ülke arasında meydana gelen hareketliliklerdir (Deniz, 2023). Ukraynalı göçmenler, 1996-2001 yılları arasında özellikle *fuhuşa* karıştıkları için en fazla sınır dışı edilenler arasında yer alırken (Erder ve Kaşka, 2003); 2000-10 yılları arasında da Ukrayna, Türkiye’ye çalışma amaçlı gelen düzensiz göçmenlerin en fazla olduğu ülkelerdendir (İçduygu ve Aksel, 2012, s. 23). Ülke 2022 yılındaki Rusya işgalinden önce de ekonomik bir belirsizlik yaşamaktaydı. Örneğin, Avrupa ülkelerine kıyasla, çocuk istismarı gibi olumsuz çocukluk deneyimleri Ukrayna’da daha sık görülürken, sağlık sistemine erişim kötüydü ve insanlar ilaç almakta sorunlar yaşıyorlardı (Ludvigsson ve Loboda, 2022).

BMMYK (2025) verilerine göre dünya genelinde zorla yerinden edilmiş Ukraynalıların sayısı 8,8 milyondur. 2024 yılında 740.000 Ukraynalı ve yıl sonu itibarıyla de 3,7 milyon kişi ülke içinde yerinden edilmiştir (BMMYK,

2025). Avrupa’da 2024 yılının sonlarında 5 milyondan fazla Ukraynalı mülteci olduğu bildirilmiş ve birçoğu Avrupa Birliği’nde geçici koruma (*temporary protection*) kapsamına alınmıştır (BMMYK, 2025). Bir diaspora olarak ifade edilen Ukraynalı göçmenlerin ilk tercih ettikleri rota, sosyal ağların ve diasporanın güçlü olduğu Polonya’dır (Teke Lloyd ve Sirkeci, 2022).

BMMYK (2022) Türkiye Bilgi Notu’nda, 30 Eylül 2022 itibarıyla Türkiye’de 145.000 Ukraynalı mülteci bulunduğunu söyler. Zorla yerinden edilen Ukraynalı nüfusun yanı sıra 2024 yılında 6.242 Ukraynalı göçmen (*immigrant*) ikamet veya çalışma izniyle ülkeye giriş yapmıştır (Türkiye İstatistik Kurumu, 2025). 2022 yılındaki savaşı takiben 28 Şubat 2023 tarihi itibarıyla uluslararası koruma başvurusunda bulunan Ukraynalı sayısı 7.131’dir (BMMYK, 2023). BMÇYF (2022) iki milyon mülteci çocuğun, savaşın şiddetinden dolayı Ukrayna’dan kaçmak zorunda kaldıklarını söyler. 31 Aralık 2024 tarihi itibarıyla, Rusya’nın işgali sonucu Ukrayna’dan kaçan yaklaşık (Avrupa Birliği vatandaşı olmayan) 1,3 milyon çocuk Avrupa Birliği’nde geçici koruma altına alınmıştır (Eurostat, 2025).

Ukrayna, Avrupa Konseyi’ne üye bir ülkedir. YUKK’ta yer alan “Avrupa ülkeleri” tanımı “Avrupa Konseyi üyesi olan ülkeler ile Cumhurbaşkanınca belirlenecek diğer ülkeleri” (md. 3/b) kapsar. Bu kapsamda YUKK’a göre ülkelerini terk etmek zorun kalan Ukraynalılar; 1951 Mültecilerin Hukuki Durumuna İlişkin Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü gereğince ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı uluslararası koruma çeşitlerinden “mülteci” (md. 61) statüsü kapsamındadır. Fakat, uluslararası veya ulusal silahlı çatışmalar sonucu ülkelerini terk etmek zorunda kalan kişiler, 1951 Sözleşmesi veya 1967 Protokolü uyarınca mülteci olarak kabul edilmezler (BMMYK, 2019). Lakin başka düzenlemelerle birlikte Sözleşme’deki gerekçelere bağlantılandırılarak mülteci korumasından faydalanırlar. Çoban (2024) bir Ukrayna vatandaşına mülteci statüsü verilebilmesi için haklı nedenlere dayanan zulüm korkusunun yeterli olmayıp, kendisinin ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulme uğrayacağına ilişkin gerekçelerden en az birine dayandırması gerektiğini söyler.

Türkiye’ye getirilen Ukraynalı çocuklar ağırlıklı refakatsiz çocuklardır. Savaş başladığından itibaren Ukrayna’da devlet koruması altında olan ve savaş nedeniyle mağdur olan refakatsiz çocuklar ve çocukların bakıcıları/

refakatçileri Türkiye'ye getirilmiştir. Ukraynalı çocukların Türkiye'ye geldiği dönemdeki Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanı Derya Yanık, 31 Aralık 2022 tarihinde 759'u çocuk olmak üzere, 1007 Ukrayna vatandaşının Türkiye'de bulunduğunu söylemiştir (T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, 2022b). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (2022a) savaşın başladığı dönemde "savaş mağduru Ukraynalı çocuklara Türkiye'nin yuva" olduğunu söyleyen bir haber yayınlamıştır. Bu haberde Türkiye'deki Ukraynalı çocukların Ankara, Antalya ve Sakarya illerinde oldukları belirtilir. 2022 yılında 1.000'den fazla Ukraynalı çocuğa BMMYK, Aile ve Sosyal Hizmetler ve UNICEF iş birliği ile destek sağlanmıştır (BMMYK, 2022). Ukraynalı çocukların sayıca fazlalığı ve refakatsiz olmaları, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'nın süreçte aktif rol almasını gerektirir. Fakat bahsedilen haber dışında, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından Ukraynalı çocukların aldıkları sosyal hizmetlere dair bir bilgi yayınlanmamıştır. Öte yandan, 2025 Aralık ayının başında, Şubat 2022 tarihinden sonra "Savaşsız Çocukluk Projesi" kapsamında Antalya'ya getirilen ve bir vakıf desteğiyle otele yerleştirilen Ukraynalı refakatsiz çocukların, ihmal ve istismara maruz bırakıldığına dair haberler medyaya yansımıştır (Karakaş vd., 2025). Haberde, bahsi geçen projenin 2024 yılında sona erdiği ve çocukların savaşın devam ettiği ülkelere geri gönderildiği yazmaktadır.

Türkiye'de, ele alınan bu üç ülkeden gelen yabancı çocuklar dikkate alındığında, halihazırda en az çalışmanın olduğu grup Ukraynalı çocuklardır. Ukraynalı çocuklar Türkiye'ye göç ettikten sonraki dönemde 2023 Şubat ayında meydana gelen Kahramanmaraş depremi dolayısıyla gündemin ve akademinin ilgi odağı bir süre için değişmiş olabilir. Ek olarak nüfuslarının yoğun olmasının da etkisiyle, Türkiye'de özellikle Suriyeli çocuklara yönelik çalışmaların yoğunluğu fazladır. Ukrayna'dan savaş nedeniyle gelen *mültecilere* Avrupa Birliği kapılarını açtığı için Türkiye'ye, Avrupa Birliği ülkelerine kıyasla, az sayıda Ukraynalı yönelmiştir. Avrupa Birliği, Arap Baharı'nın ya da 2021 yılında Taliban'ın iktidarı ele geçirmesini takiben yaptığı çağrıda yeterli destek bulamadığı için etkinleştirmede Geçici Koruma Direktifi'ni (*Temporary Protection Directive*) Ukraynalı mülteciler için etkinleştirmiştir (Wagner, 2022). Ukraynalı çocuklara, Avrupa Birliği ülkelerinin kapı açmasından dolayı Türkiye'deki sayılarının az olması ve başta Suriyeliler olmak üzere sayıca fazla olan çocuklara yönelinmesi, yapılan çalışmaların az olma sebepleri arasında yer alabilir.

Sonuç

Çocuklar menşe ülkelerine, nasıl geldiklerine, ülkelerinden neden ayrıldıklarına ve statülerinin ne olduğuna bakılmaksızın çocuktur. Bu sebeple koruma sisteminin ve haklarının aynı olması, aralarında ayrım gözetilmemesi ve yüksek yararlarının bütün çocuklar için temel alınması gerekir. Her ne kadar yabancı çocukların statüleri başta menşe ülke temelli farklılaşsa da, onlar Türkiye'deki çocuklarla aynı haklara sahiptirler.

Türkiye'de yabancılara yönelik sağlanan sosyal hizmetler kısıtlı, refahı artırmaktan öte var olan kırılmanlığı sürdüren, aileci perspektifi benimseyen, statülere göre farklılaşan ve daha çok fonlarla desteklenen bir yapıya sahiptir. Örneğin, Y-ŞEY kapsamında ödenen miktarlar, uzun vadede ortaya çıkabilecek sorunları önlemede oldukça yetersizdir. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 19. maddesinde vurgulandığı gibi her çocuk korunma hakkına sahiptir. Fakat her çocuğun kırılmanlıkları ve deneyimleri birbirinden farklıdır. Yabancı çocuklara yönelik koruma sistemi ele alınırken menşe ülkelerinin ve çocukların beraberinde getirdikleri kültürel kodların görülmemesi, gerçek ihtiyaçlarının tespitinde boşluğa yol açabilir. Burada kast edilen çocuğun beraberinde getirdiği kültürel inşasında yer alan ve onu riske sürükleyebilecek bir durumun şartsız kabul edilmesi değildir. Politika yapıcılarının ve sivil toplumun özellikle yabancı çocuklardaki çocuk işçiliği konusunda dikkatli olması gerekir. Ele alınan ülkelerde özellikle Suriyeli ve Afgan çocuklar çocuk işçiliğine maruz kalmıştır; kalmaya da devam etmektedir. Statülerindeki belirsizlik ya da belgesiz/kayıtdışı olmaları onları risklere daha açık hale getirir. Son olarak Bhabha'nın (2009) ifade ettiği üzere çocuk hakları insan haklarıdır; ancak işlev görmeleri için çok daha fazla düşünce, çaba ve siyasi irade gerekir.

Sultan Ebru Bulgurcuoğlu

Kaynakça

- Alakuş, E. ve Uzan, Y. (2020). İnsan Ticaretine Konu Olma Potansiyeli Bakımından Türkiye'nin Afgan Düzensiz Göçmen Gerçeği. *Göç Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 92-117.
- Alptekin, K., Ayhan, D., Akarçay Ulutaş, D. ve Ustabası Gündüz, D. (2025). Syrian children out of education: An evaluation from professionals' perspective. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 25(66), 111-139. <https://doi.org/10.21560/spcd.vi.1474471>
- Altıntop, K. A. (2022). *Zorunlu göçte refakatsiz çocuk olmak: Türkiye ve İtalya örnekleri* (Tez No: 763708) [Doktora tezi, İstanbul Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2013). *Türkiye'de göçmen çocukların profili, sosyal politika ve sosyal hizmet önerileri hızlı değerlendirme raporu*. IOM Yayınları.
- Atasü-Topcuoğlu, R. (2014). Hayatı değiştirmek için yola çıkanlar-yola çıkınca değişen hayatlar: Bir müracaatçı grubu olarak göçmen çocuklar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 25(1), 89-107.
- Aydamak, M. Y. (2021). Göçmen sağlığı bağlamında Türkiye'deki Suriyelilere yönelik sağlık politikaları. *Journal of Healthcare Management and Leadership*, (1), 36-58. <https://doi.org/10.35345/johmal.902098>
- Bhabha, J. (2009). Arendt's children: Do today's migrant children have a right to have rights? *Human Rights Quarterly*, 31, 410-451.
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. (BMÇYF). (2019, Ekim). Türkiye'de geçici koruma altındaki çocukların eğitimine ilişkin istatistik raporu. <https://www.unicef.org/turkiye/raporlar/t%C3%BCrkiyede-ge%C3%A7ici-koruma-alt%C4%B1ndaki-%C3%A7ocuklar%C4%B1n-e%C4%9Fitimine-il%C5%9Fin-istatistik-raporu-2020-2021>
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. (BMÇYF). (2021). *Yaygın eğitim programları*. <https://www.unicef.org/turkiye/media/12811/file>
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. (BMÇYF). (2022, Nisan). *Two million refugee children flee war in Ukraine in search of safety across borders*. https://www.unicef.org/turkiye/en/press-releases/two-million-refugee-children-flee-war-ukraine-search-safety-across-borders?utm_source=chatgpt.com
- Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu. (BMÇYF). (2025, Haziran). *Annual report 2024*. New York.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (BMMYK). (2025, Haziran). *Global trends: Forced displacement in 2024*. UNHCR. <https://www.unhcr.org/global-trends-report-2024>
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (BMMYK). (2019). *Handbook on procedures and criteria for determining refugee status and guidelines on international protection: Under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the status of refugees*. <https://www.unhcr.org/media/handbook-procedures-and-criteria-determining-refugee-status-under-1951-convention-and-1967>
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (BMMYK). (2022, Eylül). *Türkiye fact sheet*. <https://www.unhcr.org/tr/media/turkiye-factsheet-september-2022-pdf>
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği. (BMMYK). (2023, Şubat). *Türkiye fact sheet*. <https://www.unhcr.org/tr/media/bi-annual-fact-sheet-2023-02-turkiye-pdf>
- Bozok, N. ve Bozok, M. (2018). "Göçmen istekleri" yaklaşımı ışığında Beykoz, Karasu Mahallesi'ndeki refakatsiz Afgan göçmen çocukların yaşamlarını sürdürme mücadeleleri. *Moment Dergi*, 5(2), 416-440. <https://doi.org/10.17572/mj2018.2.416440>
- Bozok, M. ve Bozok, N. (2019). The household, the street and the labour market: Masculinities and homosocial solidarity networks of Afghan migrant boys in a squatter neighbourhood in Istanbul. *NORMA*, 14(2), 96-111.

- Bulgurcuoğlu, S. E. ve Atasü-Topcuoğlu, R. (2024). The precarious lives and survival strategies of unaccompanied Afghan youth in Türkiye. *Asian and Pacific Migration Journal*, 32(4), 660-684. <https://doi.org/10.1177/01171968241235238>
- Castells, M. (2007). *Enformasyon çağı: Ekonomi, toplum ve kültür binyılın sonu*. (Çev. E. Kılıç). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Çoban, A. (2024). Türkiye’de bulunan Ukraynalıların uluslararası koruma statüleri çerçevesinde değerlendirilmesi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (58), 77-102. <https://doi.org/10.54049/taad.1465872>
- Çocuk Koruma Kanunu. (2005, 15 Temmuz). Kanun numarası: 5395. Resmî gazete sayı: 25876. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050715-1.htm>
- Deniz, A. (2023). Ukrayna’dan göç. (Ed. G. Kaya) *Cumhuriyetin göçlerle dolu 100 yılı: 100 başlıkta göç yazıları* içinde (s. 625-630). İzmir: Cem Yayınevi.
- Dobson, M. E. (2009). Unpacking children in migration research. *Children’s Geographies*, 7(3), 355-360. <https://doi.org/10.1080/14733280903024514>
- Erder, S. (2018). *Zorla yerleştirmeden yerinden etmeye: Türkiye’de değişen iskân politikaları*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erder, S. ve Kaşka, S. (2003). *Düzensiz göç ve kadın ticareti: Türkiye örneği*. International Organization for Migration (IOM).
- Erdoğan, M. M. (2015). Türkiye’ye kitlesel göçlerde son ve dev dalga: Suriyeliler. (Der. M. M. Erdoğan ve A. Kaya) *Türkiye’nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler* içinde (s. 315-347). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Eryurt, M. A. (2017a). Kavramsal çerçeve ve yasal mevzuat. *Türkiye’de Afganistan uyruklu uluslararası koruma başvurusu ve statüsü sahipleri üzerine analiz: Türkiye’ye geliş sebepleri, Türkiye’de kalışları, gelecek planları ve amaçları* içinde (s. 27-32). Hacettepe Üniversitesi. https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Arastirmalar%20-%20raporlar/Göç%20Arastirmaları/Afgan_2018.pdf
- Eryurt, M. A. (2017b). Uydu kentte yaşam koşulları. *Türkiye’de Afganistan uyruklu uluslararası koruma başvurusu ve statüsü sahipleri üzerine analiz: Türkiye’ye geliş sebepleri, Türkiye’de kalışları, gelecek planları ve amaçları* içinde (s. 107-116). Hacettepe Üniversitesi. https://fs.hacettepe.edu.tr/hips/dosyalar/Arastirmalar%20-%20raporlar/Göç%20Arastirmaları/Afgan_2018.pdf
- Eurostat. (2025). *Children in migration - asylum applicants*. 29 Eylül 2025’de https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Children_in_migration_-_asylum_applicants#Unaccompanied_minor_first-time_asylum_applicants adresinden erişilmiştir.
- Franklin, B. (1993). Giriş (A. Türker, Çev.). B. Franklin (Der.), *Çocuk hakları* içinde (s. 14-36). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Geçici Koruma Yönetmeliği. (2014, 22 Ekim). Resmî gazete sayı: 29153. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/10/20141022.htm>
- Gencer, T. E. (2019). *Göç süreçlerindeki çocukların karşılanamayan gereksinimleri, haklara erişimleri ve beklentileri: Ankara ve Hatay’da yaşayan Suriyeli çocuklar örneği* (Tez No: 540880) [Hacettepe Üniversitesi, Doktora Tezi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Göç Araştırmaları Derneği. (2021). *İstanbul’un hayaletleri: Güvencesizliğin kıyısında Afganlar*. İstanbul: GAR. https://gocarastirmalaridernegi.org/wp-content/uploads/Istanbulun_Hayaletleri.pdf
- İçduygu, A. (2015). Türkiye’ye yönelen düzensiz göç dalgaları içinde “transit göç”. (Der. M. M. Erdoğan ve A. Kaya) *Türkiye’nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler* içinde (s. 277-294). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- İçduygu, A. ve Aksel, D. B. (2012). *Türkiye’de düzensiz göç*. Ankara: Uluslararası Göç Örgütü.
- Karakaş, B., Babinets, A., Korneinko, Y. ve Slidstvo.Info. (2025, 1 Aralık). *Türkiye’ye getirilen Ukraynalı yetimlere yönelik ihmal ve istismar zinciri*. Agos. <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/36475/turkiyeye-getirilen-ukraynali-yetimlere-yonelik-ihmal-ve-istismar-zinciri>
- Karataş, K. (2007). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7-20.
- Karataş, K., Rittersberger-Tılıç, H., Atasü-Topcuoğlu, R. ve Demir, O. Ö. (2014, Nisan). *Türkiye’de refakatsiz çocuklara erişim ve çocuğun yüksek yararına yönelik hizmet sunumunun teşvik edilmesi projesi değerlendirme raporu*.
- Kırışçı, K. ve Karaca, S. (2015). Hoşgörü ve çelişkiler: 1989, 1991 ve 2011’de Türkiye’ye yönelen kitlesel mülteci akınları. (Der. M. M. Erdoğan ve A. Kaya) *Türkiye’nin göç tarihi: 14. yüzyıldan 21. yüzyıla Türkiye’ye göçler* içinde (s. 295-314). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Koray, M. (2018). *Sosyal politika*. İstanbul: İmge Kitabevi.
- Küçükşaya, Y. E. (2024). *A critical analysis of cash-based aid and the ESSN in Turkey* (Tez No. 901159) [Doktora Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Lordoğlu, K. ve Aslan, M. (2015). Beş sınır kenti ve işgücü piyasalarında değişim: 2011-2014. *Göç Dergisi*, 2(2), 249-267. <https://doi.org/10.33182/gd.v2i2.565>
- Ludvigsson, J. F. ve Loboda, A. (2022). Systematic review of health and disease in Ukrainian children highlights poor child health and challenges for those treating refugees. *Acta Paediatrica*, 111(7), 1341-1353. <https://doi.org/10.1111/apa.16370>
- SIHHAT Projesi. (2025). 15 Eylül 2025’de <https://www.sihhatproject.org/index.html> adresinden erişilmiştir.
- Silav, Ö. (2022). *Refakatsiz çocukların yıllık hallerini etkileyen faktörlerin incelenmesi* (Tez No. 707255) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Sosyal Hizmetler Kanunu. (1983, 27 Mayıs). Kanun numarası: 2828. Resmî gazete sayı: 18059.
- Şahin Mencütek, Z., Karal, D. ve Altıntop, İ. (2021). Governance of refugee children protection in Turkey: Between vulnerability and paternalism. *Journal of Immigrant & Refugee Studies*, 19(3), 316-330. <https://doi.org/10.1080/15562948.2021.1930323>
- Şahin Taşğın, N. (2021). Türkiye’de sosyal hizmetlerin sunumunda aile: Aileye yönelik sosyal hizmetlerden sosyal hizmetleri sunan aileye. (Der. N. Şahin Taşğın, Y. Ahi ve U. Tekin). *Sosyal hizmet ve “ailecilik”* içinde (s. 25-53). Ankara: Nika Yayınevi.
- T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022a, Mayıs). *Savaş mağduru Ukraynalı çocuklara Türkiye yuva oldu*. 29 Eylül 2025’de <https://www.aile.gov.tr/haberler/savas-magduru-ukraynali-cocuklara-turkiye-yuva-oldu/> adresinden erişilmiştir.
- T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2022b, Aralık). *Ukraynalı çocuklar yeni yılı Türkiye’deki sıcak yuvalarında karşıladı*. 29 Eylül 2025’de <https://www.aile.gov.tr/haberler/ukraynali-cocuklar-yeni-yili-turkiye-deki-sicak-yuvalarinda-karsiladi/> adresinden erişilmiştir.
- T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2024). *Bilgilendirme kitapçığı*. https://www.aile.gov.tr/media/159360/turkiye-geneli-bilgilendirme-kitapcigi_2024.pdf
- T. C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı. (2025). *2024 yılı faaliyet raporu*. https://www.aile.gov.tr/media/197323/faaliyet-raporu-2024_son_28-02-2025.pdf

- T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2023). *2022 Türkiye'nin insan ticaretiyle mücadele yıllık raporu*. Ankara. <https://www.goc.gov.tr/turkiyenin-insan-ticaretiyle-mucadele-yillik-raporlari>
- T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2025a). *Düzensiz göç*. 10 Eylül 2025'de <https://www.goc.gov.tr/duzensiz-goc-istatistikler> adresinden erişilmiştir.
- T. C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı. (2025b). *Geçici koruma*. 30 Eylül 2025'de <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638> adresinden erişilmiştir.
- T. C. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. (2022, Ocak). https://hbgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2022_01/26165737_goc2022sunu.pdf
- T. C. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü. (2024). *İzleme ve değerlendirme raporu*. Ankara. https://hbgm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2025_05/05165645_izlemevedegerlendirmeporu.pdf
- T. C. Milli Eğitim Bakanlığı Temel Eğitim Genel Müdürlüğü. (2014, Eylül). *Yabancılar yönelik eğitim-öğretim hizmetleri*. <https://mevzuat.meb.gov.tr/dosyalar/1715.pdf>
- T. C. Sağlık Bakanlığı Halk Sağlığı Genel Müdürlüğü. (2025). *Birim faaliyet raporu*. https://hsgm.saglik.gov.tr/depo/HSGM_2024_Birim_Faaliyet_Raporu_PDF.pdf
- Tanrıku, F. (2017). Türkiye'de yaşayan Suriyeli çocukların eğitim sorunu ve çözüm önerileri. *Liberal Düşünce Dergisi*, (86), 127-144.
- Teke Lloyd, A. ve Sirkeci, İ. (2022). Ukrayna'dan toplu göç dalgasının göç-çatışma modeli açısından değerlendirilmesi (Çeviri). *Göç Dergisi*, 9(2), 265-280.
- Tunç, S. (2022). *Refakatsiz çocuk ve gençlerin kurum bakımı ve sonrasına ilişkin deneyimleri* (Tez No. 733243) [Yüksek lisans tezi, Hacettepe Üniversitesi]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Türk Kızılay. (2025). *Sosyal uyum yardımı (SUY) projesi*. 12 Eylül 2025'de <https://platform.kizilaykart.org/tr/suy.html> adresinden erişilmiştir.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu. (2018). *Göç ve uyum raporu*. https://asylumineurope.org/wp-content/uploads/2018/04/resources_goc_ve_uyum_raporu.pdf
- Türkiye İstatistik Kurumu. (2025). *Vatandaşlık ülkesine göre Türkiye'ye giren ve Türkiye'den giden göç*. 29 Eylül 2025'de <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Uluslararası-Goc-Istatistikleri-2024-54083> adresinden erişilmiştir.
- Ulrich, M. (2025). Unequally welcome: Austrians' differing attitudes towards Arab/Afghan and Ukrainian refugees. The impact of human values and perceived threat. *Österreichische Zeitschrift Für Soziologie*, 50(1), 17. <https://doi.org/10.1007/s11614-025-00604-7>
- Ünlütürk, Ç. ve Topaloğlu, F. (2023). Türkiye'ye yönelen Afgan göçünü toplumsal cinsiyet gözlüğüyle okumak. *Mülkiye Dergisi*, 47(1), 170-197.
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu. (2013, 11 Nisan). Kanun numarası: 6458. Resmî gazete sayı: 28615. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/04/20130411-2.htm>
- Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik. (2016, 17 Mart). Resmî gazete sayı: 29656. <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/03/20160317-11.htm>
- Wagner, M. (2022). *The war in Ukraine and the renaissance of temporary protection - why this might be the only way to go*. 30 Eylül 2025'de <https://www.icmpd.org/blog/2022/the-war-in-ukraine-and-the-renaissance-of-temporary-protection-why-this-might-be-the-only-way-to-go> adresinden erişilmiştir.